

## 14. lecke

# A nemzeti gazdaságpolitikák és az európai gazdaságpolitika összefüggései

A leckéhez felhasználható kötelező irodalom: jelen távoktatási anyag, továbbá: Bod Péter Ákos (2006): Bevezetés a gazdaságpolitikába. AULA Kiadó, Budapest, 2006. 15. fejezet

Az 14. leckében az alábbi kérdésekre kap választ:

- Hogyan alakult a világkereskedelem és a nemzetközi tőkemozgás az elmúlt 200 évben?
- Melyek a nemzetközi tőkeáramlás feltételei és következményei?
- Milyen úton jutott el Magyarország az IMF-tagságig, illetve az IMF-„segítség” megtagadásáig?
- Melyek az ún. Wasingtoni Konszenzus alapelvei?
- Milyen a nemzetközi magántőke és a nemzeti gazdaságpolitika viszonya?
- Hogyan épül fel a nemzetközi hitelminősítők kockázati besorolása?
- Hogyan jellemezhető az EU teremtette gazdaságpolitikai keretrendszer?
- Milyen nemzetek feletti szervezetek vannak befolyással a nemzeti gazdaságpolitikákra?
- Melyek a Maastrichti kritériumok?

## Követelmények

Ön akkor sajátította el sikeresen a tananyagot, ha

- Vákolni tudja az elmúlt 200 év nemzetközi tőkeáramlásának és a nemzetközi kereskedelem alakulásának tendenciáit!
- Ismeri a nemzetközi tőkeáramlás felételeit és következményeit!
- Be tudja mutatni, hogy milyen úton jutott el Magyarország az IMF-tagságig, illetve az IMF-„segítség” visszautasításáig!
- Ismeri, hogy milyen hatással van az IMF és az EU az egyes nemzetek közgazdasági kultúrájára!
- Kritikusan értékelni tudja a Wasingtoni Konszenzus alapelveit!
- Ismeri atőkemozgások formáit!
- Be tudja mutatni a nemzetközi hitelminősítők kockázati besorolásának rendszerét!
- Ismeri a Maastrichti kritériumokat!
- Be tudja mutatni milyen lépések vezettek az EU-tagságig, s mik a feltételei az euró-övezeti tagságnak!
- Fel tudja sorolni, hogy Magyarország mely nemzetek feletti szervezet tagja, s meg tudja ítélni, hogy ezek milyen hatással vannak a magyar gazdaságpolitikára!

## A 14. lecke alapfogalmai:

- nemzetközi tőkeáramlás
- Wasingtoni konszenzus

- Közvetlen beruházás
- Portfólió alapok
- Kockázati besorolás
- Maastrichti kritériumok
- Euró-övezet

## 1. Bevezetés

*Tevékenység: az 1. fejezet ismeretanyagához elevenítse fel az illeszkedő történelmi ismereteit!*

A gazdasági nyitottság kitágítja egy ország lehetőségeit. A hazai megtakarításokon túl forráshoz juthatnak a gazdasági szereplők. Pl. Anglia, Hollandia megtakarítása, Ausztrália, Kanada, USA felemelkedéséhez is hozzájárult a 19. században. 1960-tól a magyar ipar, Budapest fejlődését eredményezte a nemzetközi tőkeáramlás.

- A két világháború között visszaesett a nemzetközi tőkemozgás.
- 1945 után ENSZ keretek között a IMF, a Világbank, a GATT szabadabb kereskedelmi életet teremtett; szabad tőkemozgás, kiszámíthatóbb árfolyam.
- A „Szovjet Birodalom”-ban a tőke- az áru-, az információ-, a gondolatáramlás korlátozott.
- 1980-as évek a globalizáció előre törése. Magyarországra érkezik a legtöbb külföldi tőke. (Sokak szerint ide vezethető vissza – a jelentős profit repatriálás miatt – a jelenlegi szegénység.) Ez határozta meg a gazdaságpolitikát.

## 2. Hitelkapcsolatok és a gazdaságpolitikai párbeszéd a nemzetközi pénzintézetekkel – a magyar eset

*Tevékenység:törekedjen olyan gazdasági hírek, cikkek, könyvek felidézésére, amelyek a nemzetközi tőkeáramlás fonákságaira helyezik a hangsúlyt! Pl. Korten, D. C. (1995): A tőkés társaságok világuralma. KAPU, Budapest, 1996.*

### **A nemzetközi tőkeáramlás feltételei és következményei**

1. **A külföldi tőkeáramlás oldja a tőkehiányt.** Nemcsak a hazai megtakarításokra támaszkodhat. Akkor „jön” a tőke, ha jövedelemtermelő képességének meg vannak a feltételei:
  - alacsony bérszint,
  - politikai-gazdasági stabilitás,
  - jogi kiszámíthatóság,
  - az ország fizikai, pénzügyi, humáninfratrúrája kiépített,
  - piacméret, piacélérhetőség kedvező,
  - kulturálisan vonzó az ország.
2. **A befogadó intézményei igazodnak.**  
Kedvez az integrációnak, globalizációnak.  
A gazdaságpolitika mozgástere szűkül.
3. **A gazdaság ágazati, területi, foglalkozási szerkezete hirtelen megváltozik.**  
A társadalom egyensúlya megbomlik:

- vagyoni, jövedelmi egyenlőtlenség nő,
  - régiók differenciálódnak (zárványok keletkeznek, kimaradnak a modernizációból).
4. **A tőkebeáramlás a -kiáramlás lehetőségét és gondját is hordozza → gazdaságpolitikai feladat.** '60-as években megindult a nyugattal való kereskedelem. '70-es évekbe pénzbevonás történt (eladósodás). Magánpénziacról kiszorult az állam. A '89 előtti félnyitottság hozott ugyan tapasztalatokat, de az eladósodás tovább növekedett.

#### *A Magyar Népköztársaság belép az IMF-be*

- *1966-ban vetődött fel – a Szovjetunió nem támogatta.*
- *Az 1968-as cseh forradalom visszavetette a közeledést.*
- *1971-ben a KGST Komplex Program modernizálni célozta a tervgazdaságot. Termelészakosodásba torkollott, a fejlettebbeknek nem kedvezett (Csehszlovákia, Magyarország, NDK).*
- *Az 1970-es években a MNB (saját nevében) egyre több hitelt vett fel. Az eladósodás nőtt. A Szovjetunió ebben a vonatkozásban nem nyújtott ernyőt.*
- *1981: Lengyelország fizetéseképtelenné válik. Nincs szovjet védelem. Magyarország nyit az IMF felé. (Jugoszlávia tagja, s szocialista ország maradhatott.) Románia 1972, Vietnam 1976-ban belép.*
- *1982: Magyarország belép az IMF-be; alig tudta a kvótát befizetni, hitelt kap. A fizetéseképtelenség határáig eladósodott. A rendszerváltás hónapjaiban „téves adatszolgáltatás” került felszínre.*
- *2010: Magyarország visszautasítja az IMF atyáskodását, a magán pénzpiacról szerzi be forrásait.*

Az IMF és a Világban: kölcsöntőként hitelez s elvárja saját gazdaságpolitikai javaslatainak érvényesítését a hitelezett országban. A javaslatok némileg alku tárgyai lehettek. Így volt ez már a rendszerváltás előtt. '89 után Magyarország kiszolgáltatottá vált (energia, közlekedés, kereskedelem, pénzügyek).

**A globalizáció, az integráció hatása: a gazdaságpolitikának figyelni kell Brüsszelre (EU), a világgazdaság szereplőire, a nemzetek feletti szervezetek elvárásaira.**

IMF, Világbank

- Hitel nélkül csak tanácsot adnak.
  - Hitelért: előírnak, számonkérnek a folyósítás előtt → többnyire **megszorító intézkedésekről** van szó. 1981/1982 kritikus időszak. 1989-ben a fizetéseképtelenség határán Magyarország. 1990 nyara: nemzetközi fizetési eszközhiány.
- A BIS (Nemzetközi Fizetések Bankja) Az Európai Közösség fizetési mérleg támogatást adott – hitel révén. (A Németh-kormány vállalatfejlesztésre, energiatakarékosságra fordította). 1995-ben az IMF hitelez, de már az EU is jelen van. Az IMF felügyeli az árfolyampolitikát is. Az első Orbán-kormány javított az eladósodottság szintjén, majd elszabadult az eladósodás mértéke. 2010: a kormány rendkívüli egyensúly javító intézkedéseket hoz: ideglenes válságadót vet ki bizonyos multi- és transznacionális cégekre, kereskedelmi láncokra, bankadót vet ki stb.

Az IMF, az EU hatással van:

- a nemzeti pénzügypolitikai gondolkodásra,
- a fogalomhasználatra,
- statisztikai terminológiára,

- a gazdaságpolitikai döntésekre.

### 3. A „Washingtoni konszenzus”

*Tevékenység: gondolkodjon el azon, hogy a Washingtoni Konszenzus „tízparancsolata” eleget tesz-e a közgazdaságtani gondolkodástól elvárható pluralizmusnak, ha igen, miért, ha nem, miért nem?*

A libertinus oligarchák intézményei:

- IMF, Világbank
- USA Pénzügyminisztériuma
- Főbb amerikai kutató intézetek, alapítványok
- Háttérhatalmi szerveződések, pl. Bilderberg-csoport.

A libelis oligarchia „tízparancsolata”: a „Washingtoni konszenzus”

1. Költségvetési fegyelmet kell tartani (a hiány csekély legyen, az elsődleges mérleg többletet mutasson).
2. Közkiadásoknál erős prioritás érvényesüljön; a költségvetés terjedelme mérséklődjön.
3. Adóreform; adóbázis szélesedjen, a legnagyobb adókulcsot le kell szállítani, a kedvezményeket el kell törölni.
4. A kamatláb liberalizálendő.
5. Egységes valutaárfolyam. (Kedveszményes devizakulcs megszüntetendő.) Ösztönözze a kivitelt.
6. A külkereskedelem liberalizálendő (folyó műveletek konvertibilis valutában).
7. A külföldiek közvetlen beruházása segítettő.
8. Privatizáció.
9. Dereguláció (egészségügy, környezetvédelem, vagyonbiztonság kivételével).
10. A tulajdonjogokat gyors, jó jogrend védje.

Bírálat: a globalokrtá libertinus oligarchiáknak kedvez; a vagyon- és jövedelemegyenlőtlenségről nincs szó.

### 4. A nemzetközi magántőke és a nemzeti gazdaságpolitika kapcsolatai

*Tevékenység: tegye mérlegre a nemzetközi magántőke-áramlás előnyeit, hátrányait! Nézzon utána az interneten, hogy milyen ellentétes véleménynek alakultak ki a nemzetközi hitelminősítők tevékenységéről!*

A kiemelkedő/felemelkedő piacokon (kevésbé fejlett országok) a magántőke fontosabb forrás, mint a nemzetközi pénzügyi piacok, hivatalos források.

Kiemelkedő piac: a bankok, a befektetési alapok szerint kellő megtérülést ígérnek – Magyarország ilyen.

A nemzetközi magántőke-beáramlás következményei:

A tőkeimportőr kormányok nemzetek feletti szervezetektől nem kell, hogy hitelt vegyenek fel. (Gazdaságpolitikai kényszerzubbony lenne – ettől megszabadult az ország, amikor az IMF atyáskodását visszautasította. Magyarországon 1991-től privatizáció (külföldi) + Zöldmezős”

beruházás, évente 1,5 – 2 milliárd dollár beáramlását jelenti. A jövedelemkiáramlásról nem beszélnek a statisztikák!

### **Tőke mozgások formái:**

#### **1. Közvetlen beruházás (működőtőke)**

'60-as években tartott Európa ettől, most ösztönzik.

OECD megállapodások adnak irányt (az aláíró állam felszámolja a korlátokat):

- új vállalat létesítés,
- felvásárlás esetén.

Pl.: 1990-től csak bejelentési kötelezettség van, ha belép egy cég egy országba.

(Máshol: értékhatár-előírás, érzékeny szektornál engedélyezés.)

#### **2. Portfólió alapok:**

Kötvényekbe, részvényekbe ruháznak be.

Nem szereznek többséget, a felelősséget elkerülik.

A hitel- és ügyfélminősítő intézményekre támaszkodnak.

**Kockázati besorolás** (Moody's, Standard & Poor's, Fitch)

Vállalatokat, értékpapírokat, országokat pénzügyi kockázat szerint rangsorolnak.

Legjobb: AAA → leggyengébb: B, ill. C

1. **AAA** erős visszafizetési képesség (USA, Németország, Svájc).
2. **AA** igen jó.
3. **A** jó fizető, de a gazdasági változásoknak kitett.
4. **BBB** képes a kötvény visszafizetésére, de érzékeny az adós ország a káros hatásokra.
5. **B** képes, de sérülékeny.
6. **CCC** – kedvező körülmén esetén van esély a visszafizetésre. Jelentős a kockázat.

**Standard and Poor's szerint befektetőnek ajánlott:** AAA, AA+, AA, AA-, A+, A, A-, BBB+, BBB, BBB-

**Spekulatívnek minősül:** BB+, BB, BB-, B, CCC

A tőkepiaci szereplők a tőke mellett kockázatot is „hoznak”:

- Nyájtermészetűek; jó hír esetén áramlanak → pénzügyi buborékot idézve elő.
- Rossz hírre is gyorsan reagál.

A működőtőke, a portfólió beuházás még szigorúbb is, mint a hivatalos hitelező.

Kormánynak figyelni kell (segíthetnek, gátolhatnak):

- hitelminősítőkre,
- tőkepiaci elemzőkre,
- nagy stratégiai beruházók szándékára.

(Az EU biztonságot adhat.)

#### **5. Az EU teremtette gazdaságpolitikai keret**

*Tevékenység: gyűjtse össze ismereteit a maastrichti kritériumokról, nézzen utána, hogy Magyarország legfrissebb adatai mennyiben felelnek meg az elvárásoknak!*

Az integráció előnyei:

- Új irány a szerkezethez, a külső befektetők számára vonzóbb.
- Elhúzódott a felvétel, kevésbé nagyvonalú.

1994-1997: Strukturált párbeszéd (felvételi idő).

ECOFIN-tanács (keleti pünzügyi miniszterek + gazdasági miniszterek + EU illetékesei tárgyalnak, egyeztetnek ) 1-2 alkalom/év.

Majd: a gazdaságpolitika közös értékelése.

2001-től Előcsatlakozási Gazdasági Program a közös értékelés helyébe lépett.

2004 után a tagország része a gazdpolitikai koordinációs rendszernek (EU).

**Konvergencia programot kellett bemutatni.** EU Bizottság, ECOFIN előtt. A gazdaságpolitika irányait, céljait.

### **Euró-zónában való belépés feltételei:**

**A közös valutára való áttérés az árfolyamrögzítés sajátos, legradikálisabb esete.**

- szoros együttműködés,
- konvergálás,
- stabilitás az elvárás.

1998/99-ig kellett volna teljesíteni a belépni szándékozók az elvárásokat.

1. Sokan nem teljesítették (pl. Magyarország).

2. Többen nem kívántak belépni (Svédország, Dánia, Nagy-Británia).

Cél: az euró-zóna pénzügyileg homogén országokból álljon. EMU – Európai Monetáris Rendszer.

### **Maastrichti kritériumok:**

1. A fogyasztói árindex maximum 1,5 %-kal haladhatja meg a három legalacsonyabb inflációs rátájú EU-tag adatait (átlagot).
2. Az irányadó kamat maximum 2 %-kal haladhatja meg a három legalacsonyabb inflációs rátájú EU-tag kamatszint átlagát.
3. Az éves költségvetés hiánya nem lehet nagyobb a GDP 3%-ánál.
4. A bruttó államadósság-állomány a GDP 60%-át nem haladhatja meg. (Nagy ütemben mérsékelendő, ha meghaladja.)
5. A tagjelölt a csatlakozás előtt legalább két évig képes legyen valutaleértékelés nélkül bent tartani valutáját az ERM árfolyamrendszerébe.

(Nem szerepel a gazdaság teljesítményére, növekedésére, szerkezetére vonatkozó elvárás.)

Az Eurónak olyan **erősnek** kell lenni és olyan **értékálló**nak, mint a valamikori márka, a holland forint. (A kritériumoknak kell garantálni.)

Németországnak, Olaszországnak is gondot jelentett.

Csatlakozó: az árfolyamkockázatot kiküszöböli.

EMU megteremtésének időpontjában a 15 EU-s államba.

11 euró-ország

4 kimaradt (Görögország nem teljesítette a kritériumot, mégis bevezetésre került az euró + Svédország, Dánia, Nagy Británia).

### **Euró-övezetben:**

**Az önálló monetáris politika megszűnt.** Frankfurt - Európai Központi Bank ( ECB)

A jegybankok a Központi Bankok Európai Rendszerében (KBER) alakítják a közös monetáris politikát.

**1991:** Az EU-ba belépők kötelezően az Euró-övezetet is kell, hogy vállalják. (Nagy-Britániából okulva). Magyarországnak is be kell lépni.

**1997: Stabilitási és Növekedési Egyezmény**

- Miként kell alkalmazni a maastrichti kritériumokat?
- Milyen ellenőrzés, szankció mellett tarthatók fenn a kritériumok?

- A tagok **stabilitási**, a várakozók **konvergencia-programot** kötelesek kidolgozni.
- Ha a tagállamok költségvetési hiánya, államadóssága meghaladja az előírtat, az adott kormány **túlzott hiány-eljárás** alá vonandó. A GMU ország kormányát pénzbüntetés terheli. Magyarország 2004-től túlzott hiány-eljárás alatt van. (Semmisem teljesül.) A 2008-as világválságot követően Görögország gyakorlatilag fizetéseképtelenné vált, Portugália, Spanyolország, Írország, Olaszország eladósodottsága is kritikus szintet ért el.

### **Tagsági viszony nemzetközi szervezetekben-következményekkel**

#### **1. EU**

#### **2. OECD** - Rendszeres egyeztetés tőkemozgás, szabályozási ügyben.

Állami reguláció már nem belügy (a nemzetközi kereskedelemben fel lehet használni):

- versenyszabályozás,
- árszabályozás,
- hatósági előírás,
- környezetvédelmi normák.

A **legjobb nemzetközi gyakorlat** érdekében az OECD koordinál.

#### **3. WTO** - Világkereskedelmi Szervezet (vám, nemzetközi kereskedelem feltételei, tőkék áramlása). Döntési, szankcionálási joggal vitában.

#### **4. ILO** - Nemzetközi munkaügyi Szervezet. Ajánlásai, konvenciói befolyásolnak. Ágazati ügyekben az ENSZ homogenizál, formál, összegez.

Tanulság: olyan területekről mond le a nemzeti gazdaságpolitika, amelyekbe korábban sem volt beleszólása, illetve most - hivatalosan - bele tud szólni. Mások szerint: teljes a kiszolgáltatottság.